

Х. О. Соломчакаспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ В ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

У статті виявлено шляхи вдосконалення процесу формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору (ЛОТ), з'ясовано специфіку використання інтегральної технології; визначено перспективу й ефективність інтеграції туризму та краєзнавства. Встановлено, що виховний потенціал туристичної діяльності не повністю використовується в сучасному освітньому процесі. Причинами є неготовність учителів фізичної культури до проведення занять туризмом в умовах школи та поза нею; низький рівень популяризації та методичної підтримки такої роботи у процесі підготовки та перепідготовки вчителів фізичної культури, брак досвіду тощо. Інтегральна технологія застосовується в системі таких зв'язків, як: урочні та позашкільні форми навчально-виховної роботи; змістове наповнення цілісного освітнього процесу; методичне забезпечення туристичної роботи в умовах літнього оздоровчого табору та поза його межами. Інтеграція туристичної роботи та шкільного краєзнавства спрямована на систематичне його вивчення, збереження і відтворення культурної спадщини. Встановлено, що інтеграція краєзнавчої та туристичної діяльності в умовах літнього оздоровчого табору доповнює і збагачує кожен із зазначених напрямів, надає їм додаткових смислів та цілепокладання, розширює спектр очікуваних результатів. У межах авторської програми «Туризм – це більше, ніж мандрівка» запропоновано ознайомлення з конкретно обраним краєзнавчим об'єктом туристської одностоденної подорожі як завершального етапу курсу, комплекс фізичної підготовки для розвитку витривалості, а також спритності та гнучкості; набуття знань і навичок гігієни та безпеки туриста, а також долікарської медичної допомоги потерпілому тощо. Усього програмою передбачено 26 годин навчального часу, зокрема 8 годин на одностоденний похід, а також презентація його результатів. Інтерес у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору формується в єдності та суперечливому взаємозв'язку емоційно-естетичних та раціонально-практичних, особистісно-індивідуальних і групових мотивів. А стійкий інтерес як очікуваний результат отримуємо в єдності інтегративного знання, спортивно-оздоровчої туристичної діяльності та задоволення від її результатів.

Ключові слова: інтеграція, інтерес, краєзнавство, літній оздоровчий табір, мотивація, похід, туризм.

Постановка проблеми вдосконалення процесу формування в підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору (далі – ЛОТ) визначена необхідністю корекції організованої фізкультурно-оздоровчої діяльності, вибору її форм і змісту для зміцнення тіла і духу, формування пізнавально-емоційної активності, вольових якостей особистості, впевненості в собі, здобуття необхідних компетентностей та досвіду їх застосування в реальних життєвих ситуаціях. Пошук шляхів підвищення ефективності туристичної діяльності підлітків в умовах ЛОТ здійснюємо з урахуванням досвіду проведення відповідних форм навчально-виховної роботи педагогами-практиками в минулому і сьогодні в Україні та поза її межами, вимогами гуманістичної, особистісно орієнтованої освітньої парадигми, суть якої відображена в реформаторських засадах Нової української школи, законодавчих актах, що регулюють такий вид діяльності, теоретичних розробках педаго-

гіки дозвілля, результатах пілотажного дослідження в середовищі вихователів/організаторів/тренерів/інструкторів туризму та підлітків, які працюють і оздоровлюються в ЛОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему туризму як соціокультурного феномену в аспектах спортивної, фізкультурної, оздоровчо-відпочинкової діяльності людей різного віку вивчали українські та закордонні педагоги, психологи, діячі фізичної культури та спорту, а саме: Т. Блистів, О. Вацеба, М. Лук'яненко, В. Федорченко, З. Філіпов та низка інших. В. Грановський, Ю. Самковський, А. Тимченко, Н. Тимошук, І. Шафранський та інші аналізували туристичну роботу з дітьми та молоддю в позакласній роботі, а також в умовах ЛОТ. Однак не розглянуто проблему вибору шляхів удосконалення процесу формування в підлітків інтересу до занять туризмом у педагогічних умовах літнього оздоровчого табору, що й зумовило вибір теми нашої статті.

Метою статті є виявлення й обґрунтування шляхів удосконалення процесу формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. У межах визначеної мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати специфіку використання інтегральної технології у процесі організації та проведення туристичної роботи в умовах ЛОТ; визначити перспективу й ефективність інтеграції туризму та краєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Процес формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ удосконалюється на основі особистісно орієнтованого підходу, на засадничих ідеях філософії та педагогіки дозвілля. Провідним напрямом педагогіки дозвілля, зокрема в канікулярний період, постає реалізація ціннісного потенціалу активного використання вільного від шкільного навчання часу. Аксиологічний потенціал дозвілля, на думку І. Петрової, означає його здатність формувати ціннісні уявлення й орієнтації людини, що може відбуватися як стихійно, так і цілеспрямовано. Однак обов'язкова активізація зусиль самої людини, яка виробляє й обирає орієнтири серед багатьох естетичних, моральних, політичних чи інших життєвих цінностей. Водночас педагог дозвілля має допомогти кожному робити свій життєвий вибір, самостійно виходити зі складних життєвих ситуацій, самовдосконалюватися та саморозвиватися [2, с. 161].

З метою вибору ефективних шляхів удосконалення процесу формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ ми вивчали реальний стан проблеми. Зокрема провели пілотажне дослідження серед підлітків до та під час відпочинку, а також їхніх батьків, педагогічного персоналу ЛОТ. У нашому опитуванні взяли участь підлітки (усього 100 осіб) та працівники ЛОТ (100 осіб) в Івано-Франківській, Львівській та Закарпатській областях. Цілі та завдання опитування були пов'язані з виявленням ставлення та мотивації підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, з'ясуванням соціокультурних та демографічних особливостей цих занять, форм і методів туристичної роботи, готовності вчителів та вихователів до організації та здійснення туристичної діяльності на засадах особистісно орієнтованої освітньої парадигми, аналізом педагогічних ситуацій формування життєво необхідних компетенцій підлітків у заняттях туризмом, визначенням ролі і значення туристичної діяльності для формування валеологічної культури підлітків.

Нами з'ясовано, що 65% опитаних підлітків не залучені до занять туризмом через відсутність спеціальної матеріальної бази в навчальному закладі як шкільного, так і позашкільного типу, незацікавленість педагогів та підлітків, відсутність досвіду, необов'язковість проведення такої форми

роботи тощо. Водночас 15% спорадично займаються туризмом з ініціативи дорослих (батьки, учителі, вихователі), і лише 20% опитаних залучені до систематичних занять туризмом в умовах сім'ї та ЛОТ (Рис. 1).

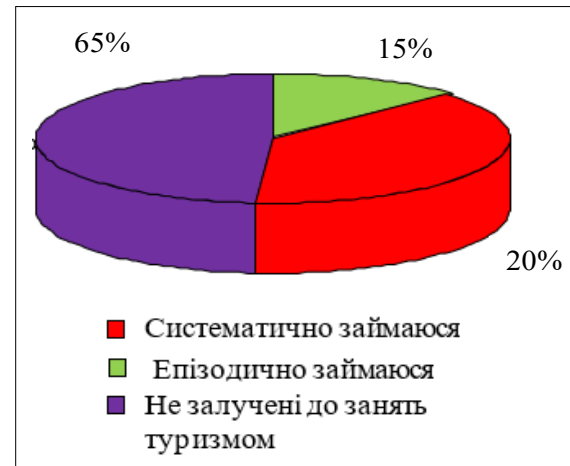

Рис. 1. Залучення підлітків до занять туризмом (травень – серпень 2019 р.)

Як бачимо, пізнавальний, виховний потенціал туристичної фізкультурно-оздоровчої діяльності не повністю використовується в сучасному освітньому процесі, і причини цього явища криються, на нашу думку, у такому:

- неготовність учителів фізичної культури до організації та проведення туристичної діяльності в умовах школи та поза нею;
- низький рівень популяризації та методичної підтримки такої роботи у процесі професійної підготовки та перепідготовки вчителів-предметників, зокрема фізичної культури, брак досвіду тощо.

За результатами опитування й анкетування вчителів фізичної культури у школі, педагогічних працівників у ЛОТ та підлітків, які перебували на відпочинку, робимо висновок про епізодичне і несистемне використання виховного потенціалу занять туризмом, за яких спонтанно проведений туристичний похід здебільшого набуває форми обов'язкового, формального атрибута перебування підлітків у літньому таборі.

Очевидно, що така ситуація не є задовільною і спонукає педагогів здійснювати пошук шляхів удосконалення для формування інтересу в підлітків до занять туризмом. Нами розроблено програму спецкурсу для підготовки і перепідготовки вчителів фізичної культури, працівників ЛОТ, батьківського лекторію, а також методичні рекомендації щодо використання пізнавально-виховного потенціалу занять туризмом із метою особистісного розвитку, набуття життєво необхідних компетенцій як здатностей тощо.

Формування валеологічних та фізкультурних, компетентнісних навичок підлітків засобами

туризму пов'язане з готовністю і здатністю дитини діяти в особистому життєвому просторі та в колективі, ухвалювати рішення в конкретних життєвих ситуаціях, здійснювати вибір, нести відповідальність за його наслідки.

У процесі підготовки та проведення занять туризмом підліток за допомогою дорослого повинен виробити психологічний алгоритм на основі діяльності, конкретних дій, передбачення наслідків, самоаналізу. Сприятим цьому вихователь/тренер може не лише шляхом заповнення документації згідно з вимогами нормативних документів (маршрутний лист, звіт тощо). Необхідно укласти та детально обговорити до і після подоланого маршруту індивідуальні доручення й обов'язки, розглянути як пропедевтичні різноманітні педагогічні ситуації для прикладу позитивного чи негативного досвіду, здійснити огляд і оцінку спорядження тощо. У такий спосіб шляхом від емоційно-естетичного задоволення у процесі підготовки й участі в поході до раціонального усвідомлення практично-валеологічної значущості туристичних занять формується інтерес до останніх. Для досягнення цієї мети в педагогічних умовах ЛОТ та поза ним у межах означеної настанови ефективні такі шляхи:

- організація самостійної роботи підлітка в підготовці та проведенні туристичного походу;
- підбір тем, форм і методів спільної роботи вчителя/вихователя/інструктора і підлітка над змістом і завданнями туристичних занять;
- міжособистісне спілкування з підлітком у процесі роботи над туристичним завданням відповідно до його віку, індивідуальних особливостей, життєвого досвіду в поєднанні пізнавально-виховної, відпочинково-оздоровчої та емоційно-естетичної мети;
- вирішення педагогічного завдання у природній, спонтанній чи штучно створеній педагогічній ситуації, яка виникає (чи створена) у процесі туристичної діяльності дорослого і підлітка;
- залучення підлітка до обговорення й аналізу туристичних занять із метою формування знань, умінь і навичок валеологічної культури;
- залучення особистісного життєвого досвіду підлітка і дорослого до реалізації педагогічних завдань із метою формування інтересу до занять туризмом;
- здійснення міжпредметних зв'язків, інтегрування навчального матеріалу з різних предметів і виховного матеріалу в заняттях туризмом;
- пізнання історії рідного краю, здобутків національної культури в контексті світової;
- обговорення результатів туристичної діяльності та презентація її результатів в кінці табірної зміни.

Розглянемо перспективу здійснення міжпредметних зв'язків, а також інтегрування навчального

матеріалу з різних предметів і виховного матеріалу в заняттях туризмом. Розгортання цього напрямку безпосередньо пов'язане з іншими, що сприяє формуванню мотивації навчально-пізнавальної діяльності, створенню цілісної картини світу підлітком відповідно до його вікових психолого-педагогічних особливостей. Ідеться, фактично, про застосування інтегральної технології в системі зв'язків:

- урочних та позаурочних (позакласні, позашкільні) форм навчально-виховної роботи;
- змістового наповнення занять туризмом відповідно до програмного забезпечення шкільних навчальних предметів та напрямів виховання, зокрема історії України, географії, екологічного виховання, фізкультурно-валеологічного, краєзнавчого, патріотичного тощо;
- методичного забезпечення туристичної роботи в умовах ЛОТ та поза його межами з використання інноваційних інтерактивних технологій.

Найбільш ефективна інтеграція туристичної роботи в умовах ЛОТ та шкільного краєзнавства, яке спрямоване на систематичне вивчення, збереження і відтворення культурної спадщини рідного краю. Краєзнавство є комплексним дослідженням рідного краю, поняттями якого означуємо історико-культурний регіон відповідно до загальноприйнятого історико-етнографічного районування території України (умовні назви: Полісся та Волинь, Карпати, Поділля, Середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Південь) або ж територіально-адміністративну одиницю (область, район, місто, село) як конкретне місце народження чи проживання людини. На думку Л. Масол, використання краєзнавчих елементів у формах і змісті, методиці навчально-виховного процесу сприяє підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, забезпечує її зв'язок із життям, формує пізнавальні та самоосвітні компетентності підлітків тощо [1, с. 430–431].

Інтеграція краєзнавчої та туристичної діяльності в умовах ЛОТ доповнює і збагачує кожен із зазначених напрямів, надає їм додаткових смислів та цілепокладання, розширює спектр очікуваних результатів.

Туристично-краєзнавчу діяльність підлітків в умовах однієї зміни ЛОТ komponуємо в авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівка», яка вміщує два блоки – краєзнавчий і базової туристської підготовки (пішохідний туризм), розрахована на щоденні заняття тривалістю 2 академічні години:

- 1 година – краєзнавча тематика щодо конкретно обраного об'єкта вивчення/дослідження/ознайомлення (етнографічні матеріали, археологічні пам'ятки, феномени природного походження, пам'ятки мистецтва в загальному доступі тощо);
- 1 година – підготовка до туристської односторонньої подорожі як завершального етапу курсу,

що передбачає фізичну підготовку, зокрема для розвитку витривалості, а також спритності та гнучкості; формування знань і навичок гігієни та безпеки туриста, а також долікарської медичної допомоги потерпілому тощо.

Усього програмою передбачено 26 годин, зокрема 8 годин на одноденний похід.

Незважаючи на брак навчального часу, який визначений короткою тривалістю табірної зміни (14 днів), педагогам необхідно знайти можливість презентації результатів туристичної подорожі підлітків у формі фотовиставки, відеофільму, зачитаного звіту у формі нарису, оповідання тощо. Причому керівник групи обов'язково повинен дати узагальнюючий відгук на діяльність кожного підлітка, відмітити досягнення й успіхи, означити перспективи.

Висновки і пропозиції. Формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору вирішується в єдності та суперечливому взаємозв'язку особистісно-індивідуальних («Я») та групових («Ми») мотивів. А сформованість стійкого інтересу як очікуваного результату отримуємо в єдності знання (про можливість пізнання себе і світу засобами туризму), спортивно-оздоровчої туристичної діяльності

та задоволення від її результатів. Причому пам'ятаємо, що в підлітковому віці як етапі онтогенезу особистісно-індивідуальне домінує над груповим, а задоволення від занять туризмом буде отримано підлітком за умови збереження балансу його індивідуальних і групових потреб.

Застосування інтеграційного підходу в роботі з підлітками в системі зв'язків «туризм – краєзнавство» забезпечує формування цілісних знань, які підліток не отримує шляхом предметно орієнтованого стандарту, а в опорі на знання міжпредметного характеру набуває свого особистісного досвіду та компетенції в реальних життєвих ситуаціях.

Перспективу подальших досліджень визначає необхідність з'ясування розвитку культури дозвілля, зокрема туристичних занять дітей та молоді, у складних санітарно-епідеміологічних умовах сьогодення.

Список використаної літератури:

1. Масол Л. Краєзнавство. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В. Кремень ; Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с. С. 430–431.
2. Петрова І. Дозвілля в зарубіжних країнах : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 408 с.

Solomchak Ch. Means to improve the process of evoking an interest in hiking among teenagers in terms of summer wellness camps

This article reveals means of improving the process of evoking an interest in hiking among teenagers in terms of summer wellness camps (SWC), peculiarities of using integral technology; determining the perspective and effectiveness of local lore and hiking integration. It is found, that teaching of possible tourism activity is used just partly in a modern academic process. The reason is that teachers of physical education are unprepared for studying school tourism in terms of school time and off times; low-level of spreading the professional assistance for such tasks during qualification and requalification of physical education teachers, lack of experience etc. Applying of integral technology occurs in the system of such connections as: classroom and extracurricular forms of educational work; informative content of all-in-one educational process; methodological implementation of hiking specifics in terms of SWC and beyond the pale. Integration of hiking and local lore studying intends to be learnt systematically, preserving and recreating cultural heritage. It is defined, that combination of local lore and hiking activities in terms of SWC complements and enriches all of the ways mentioned above, provides additional value, goal setting and expands the spectrum of expected results. As a closure stage of the course within the authorial program "Hiking – is more than just a travel", with specifically selected a local lore object for one-day hiking, it is suggested to study a complex of physical training to develop endurance, as well as agility and flexibility; to learn about hygiene skills and tourist safety, first aid care etc. In all, the program provides 26 hours of training time, including 8 hours for one-day hike while presenting its results. The process of creating positive attitude towards hiking among teenagers in terms of SWC happens in union and contradictory correlation of aesthetic emotions, rational and practical, personal and individual, group motives. As expected result, we get a stable interest in hiking, when we unite integral knowledge and hiking as a sport and recreation activity, and get enjoyment with its results.

Key words: integration, interest, local lore, summer wellness camp, motivation, hiking, tourism.